



Arkeologisk utredning steg 1

# Funäsdalen 12:18

Härjedalens kommun  
Jämtlands län

Britta Wennstedt Edvinger

ARKEOLOGICENTRUM AB  
AC-RAPPORT 2226



# Arkeologisk utredning steg 1

inom Funäsdalen 12:18,  
Tännäs socken, Härjedalens kommun,  
Jämtlands län

*Britta Wennstedt Edvinger*



AC-RAPPORT 2226

Uppdragsnr i KMR: 202200346  
Länsstyrelsens dnr: -  
Länsstyrelsens beslutsdatum: -  
Arkeologacentrums projektnr: P2021-095-Z  
Län: Jämtland  
Landskap: Härjedalen  
Kommun: Härjedalen  
Socken: Tännäs  
Fastighet: Funäsdalen 12:18  
Kartblad: 69D 3f

RAÄ L-nr före utredning: L1945:3982  
RAÄ L-nr efter utredning: L1945:3982, L2022:3162

AC-rapport 2226  
[www.arkeologacentrum.se](http://www.arkeologacentrum.se)  
[ac@arkeologacentrum.se](mailto:ac@arkeologacentrum.se)

*Arkeologisk utredning steg 1 inom Funäsdalen 12:18, Tännäs socken, Härjedalens kommun, Jämtlands län*

Britta Wennstedt Edvinger

© år 2022, Arkeologacentrum i Skandinavien AB, Visby, och Arctan AB  
Infrakonsulter, Östersund.

GIS-data ur länsstyrelsernas GIS © länsstyrelserna och ur GSD-terrängkartan, topografisk webbkarta m.m. CC BY Lantmäteriet, Gävle, samt RAÄ:s kultur- miljöregister (KMR).

Omslagsbild: Kallkälla i utredningsområdet, L2022:3162. Vy mot söder. Fotograf Britta Wennstedt Edvinger, 2022-05-30, foto AC2021-095-Z-0008 (beskuret).

# Innehåll

Innehåll .....	v
Sammanfattning .....	vi
Inledning.....	1
Bakgrund och syfte.....	1
Målsättning och frågeställning .....	1
Omfattning.....	1
Definitioner .....	1
Utredningsområde .....	3
Områdesbeskrivning.....	3
Tidigare antikvarisk verksamhet .....	6
Fornlämningsmiljö .....	7
Utredningens genomförande .....	9
Byråinventering.....	9
Fältinventering.....	9
Dokumentation och dokumentationsmaterial.....	10
Antikvariska bedömningar .....	10
Resultat .....	11
Lämningstyper .....	11
Antikvarisk bedömning.....	11
Åtgärdsförslag .....	16
Allmänna hänsyn .....	16
Särskilda hänsyn .....	16
Ytterligare antikvariska åtgärder .....	16
Okänd fornlämning.....	17
Referenser .....	19
Bilaga 1. Administrativa och tekniska uppgifter .....	23
Bilaga 2. Fotolista.....	25
Bilaga 3. Objekttabell .....	27
Bilaga 4. Fotografier.....	29

# Sammanfattning

Arkeologcentrum i Skandinavien AB har på beställning av Arctan AB Infra-konsulter genomfört en arkeologisk utredning med anledning av en ny detaljplan inom en del av Funäsdalen, Härjedalens kommun, Jämtlands län. Fältarbetet genomfördes under i slutet av maj år 2022.

Utredningens syfte är att fastställa om fornlämning föreligger i planområdet och berörs av arbetsföretaget. Med fornlämning avses såväl fornlämning med synlig begränsning som utan synlig begränsning. Även lämningar med lägre skyddsvärde har eftersökts.

Det utredda områdets area är 11 hektar. Före denna utredning fanns en tidigare registrerad fäbodlämning (L1945:3982), lämningstypen Fäbod, i utredningsområdet. Under denna utredning framkom ett nyfynd, en modifierad kalkkälla (L2022:3162) som registrerats med lämningstypen Brunn/kalkkälla.

Lämningarnas antikvariska bedömning och skyddsvärde avgörs av länsstyrelsen. Här har båda lämningarna i utredningsområdet tilldelats samma antikvariska bedömning, övrig kulturhistorisk lämning, på följande grund. Lämningarna kan antas uppfylla kulturmiljölagens äldre fornlämningsrekvisit. Fäbodväsendet är huvudsakligen utdött och detsamma kan kanske anses gälla för manuell vattentäkt i kalkkälla. Antydning om fäbodens existens föreligger år 1915. Kalkkällan antas vara samtidig. Tillkomsttiden är okänd, varför lämningarna med stöd av Riksantikvarieämbetets föreskrifter för kulturmiljölagens verkställighet inte bedöms som fornlämning.

För lämningar utan fornlämningskydd gäller allmänna hänsynskrav, det vill säga att skador och ingrepp så vitt möjligt undviks eller i vart fall minimeras. Skyddsåtgärder föreslås i rapportens avslutande avsnitt.

Länsstyrelsen avgör behovet av tillkommande antikvariska åtgärder. Här föreslås inga ytterligare antikvariska åtgärder med följande grund: (1) lämningarna kan inte omfattas av fornlämningskydd, (2) terränglägen gynnsamma för fornlämning utan synlig begränsning föreligger genom närhet till vattendrag, men inga indikationer på fornlämning utan synlig begränsning har framkommit under fältarbetet, (3) kända fornlämningar i närområdet är belägna på så stort avstånd från utredningsområdet att de inte kan förväntas sträcka sig in i utredningsområdet, och (4) inga kända fyndplatser för fornyfynd finns i utredningsområdet eller dess närhet.

Länsstyrelsen kan göra en annan bedömning och med stöd i 2 kap. kulturmiljölagen besluta om tillkommande antikvariska åtgärder.

# Inledning

## Bakgrund och syfte

Arkeologacentrum i Skandinavien AB har med anledning av en ny detaljplan inom Funäsdalen, Härjedalens kommun, Jämtlands län, uppdragits att genomföra en arkeologisk utredning av det aktuella planområdet. Beställare är Arctan AB Infrakonsulter, som utgör fastighetsägarnas konsult.

Utredningens syfte är att fastställa om fornlämning berörs av arbetsföretaget. Den är genomförd utan föregående beslut enligt 2 kap. 11 § kulturmiljölagen (SFS 1988:950). Uppdraget rubriceras därför i Riksantikvarieämbetets (RAÄ) kulturmiljöregister såsom Utredning utan KML-beslut, där *KML* är en förkortning av 'kulturmiljölagen'.

## Målsättning och frågeställning

Utredningen ska fungera som underlag för såväl planering som tillståndsprövning.

Utredningen har utgått från följande frågeställning: berörs fornlämning, med eller utan synlig begränsning, av det planerade arbetsföretaget? Föreligger andra bevarandevärda kulturvärden i arbetsområdet för ledningen? Är skyddsåtgärder motiverade och vilken form kan de i så fall ta sig? Är ytterligare antikvariska åtgärder motiverade och av vilket slag kan dessa i så fall vara?

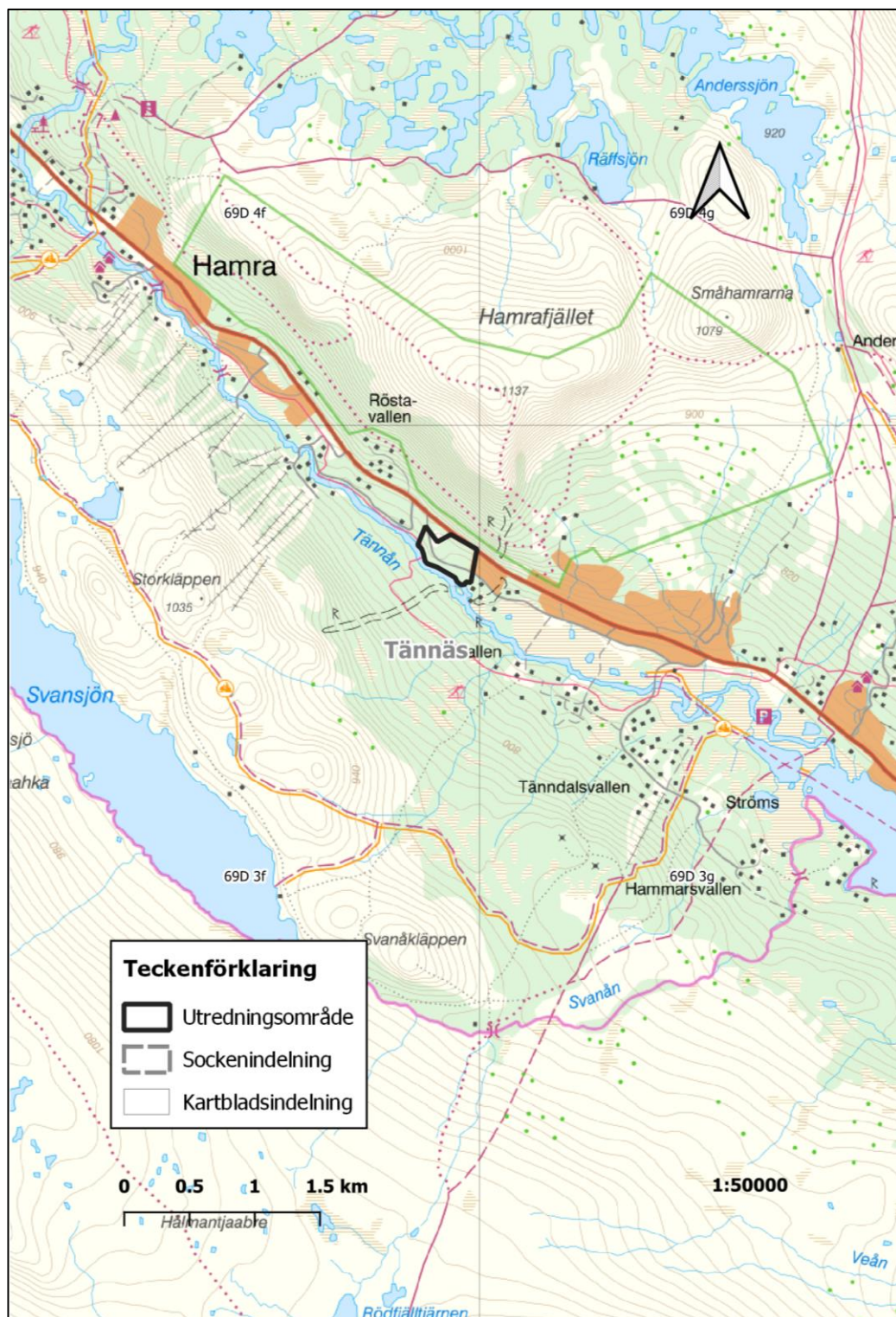
## Omfattning

Uppdraget har omfattat arkeologisk utredning steg 1 av utredningsområdet. Steg 1 innebär byråinventering och fältinventering.

## Definitioner

Fornlämningar skyddas av 2 kap. kulturmiljölagen. Fornlämningar är vissa lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. Lämningarna kan ha synlig begränsning eller vara utan synlig begränsning, dolda under markytan.

Inte alla spår efter verksamheter i äldre tid utgör fornlämning med högt skyddsvärde. Relevanta lämningstyper är specificerade i 2 kap. 1 § kulturmiljölagen. Fornlämningsskyddet gäller inte lämningar som tillkommit efter år 1849 (2 kap. 1a § kulturmiljölagen).



Figur 1. Utredningsområdet i Funäsdalen, Tännäs socken, Härjedalens kommun och landskap, Jämtlands län. Skala 1:50 000.



Enligt föreskrifterna för kulturmiljölagens verkställighet (KRFS 2020:1, s. 2) ska frågan om en kulturhistorisk lämning status först prövas enligt de äldre fornlämningsrekvisiten, det vill säga om en given lämning (enligt den förteckning över lämningstyper som finns i 2 kap. 1 § kulturmiljölagen) är att betrakta såsom lämning efter människors verksamhet under **forna tider**, som har tillkommit genom **äldre tiders bruk** och som är **varaktigt övergiven**. Därefter prövas tillkomsttiden, före år 1850 eller år 1850 eller senare. Ett antagande om tillkomsttid ska åtföljas av en uppskattning av när verksamheten startade. Där samtliga äldre fornlämningsrekvisit inte är uppfyllda kan fornlämningskydd inte komma i fråga. Om det inte går att göra ett antagande om att en lämning har tillkommit före år 1850 bör lämningen inte bedömas som fornlämning (KRFS 2020:1, s. 2).

Rollfördelningen inom kulturmiljövården är sådan, att det är respektive länsstyrelse som ansvarar för att göra slutgiltiga antikvariska bedömningar, en roll länsstyrelserna övertagit från Riksantikvarieämbetet, som dock fortfarande har ett övergripande ansvar för svensk kulturmiljövård.

## Utredningsområde

Utredningsområdets area är 11 hektar. Det återfinns inom kartbladet 69D 3f NO i Tännäs socken, Härjedalens län, och utgörs av en del av fastigheten Funäsdalen 12:18. Utredningsområdet återfinns mellan väg 84, Rörosvägen, i nordost och Tännån i sydväst (figur 1–2).



Figur 2. Mycket kraftig sluttning i utredningsområdet. Väg 84, Rörosvägen, i bakgrunden. Vy mot västnordväst. Foto AC2021-095-Z-0007.

## Områdesbeskrivning

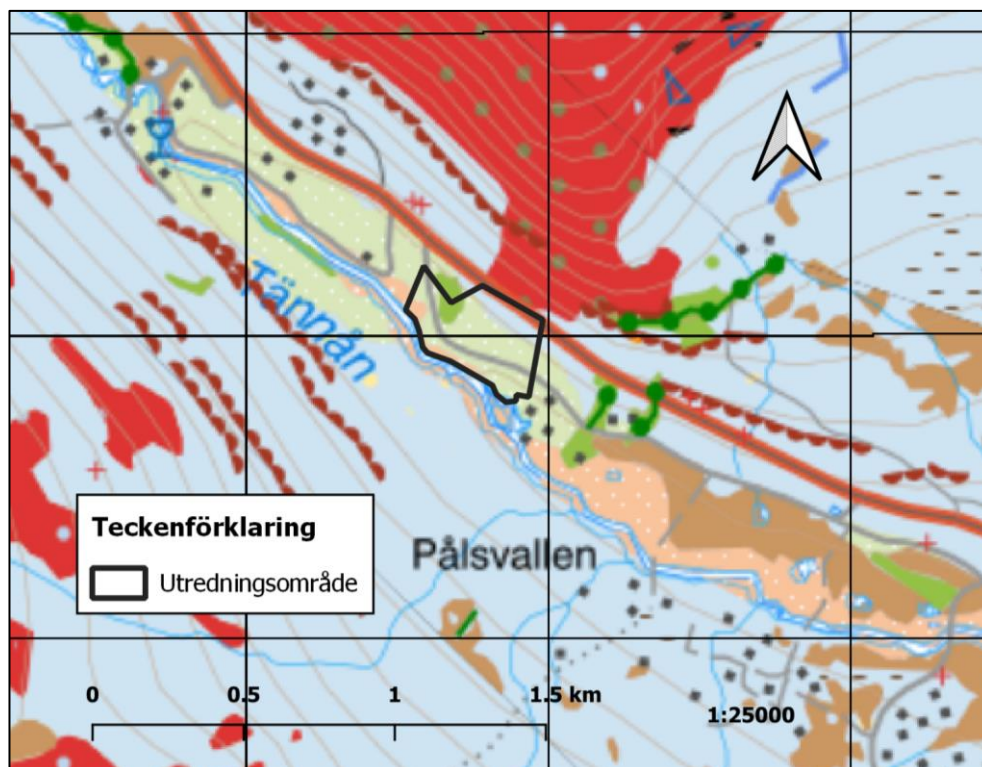
Markslaget i utredningsområdet är övervägande skogsmark. Skogen utgörs av fjällbjörkskog med inslag av gran. Ett rikligt inslag av enbuskar minner om ett tidigare skede med öppnare mark (figur 3). Området ligger utanför renskötselområdet men tangeras i sydväst av Ruvthen sijtes vår- till höstland (Sametinget 2022-05-29).

Gamla vägen, en föregångare till väg 84, korsar utredningsområdet i riktning nordväst-sydost. Utmed Gamla vägen syns skador efter en VA-ledning som ganska nyligen förlagts här. I vägens närområde finns även flera provgropar, troligen för täkt. Ett större sandtag återfinns inom en samfällighet nordväst om utredningsområdet.

Utredningsområdet ligger i fjällområdet i Dalarna och södra Norrland, enligt den naturgeografiska regionindelningen av landet. Topografin i utredningsområdet är kraftigt kuperad i nordost (figur 3) och planar ut till helt flack terräng närmast Tännån. Här är marken så plan att den för tankarna till ett timmeravlägg. Det är emellertid inte styrkt att den använts i tidigare skogsbruk och flottning. Höjden över havet varierar mellan 720 och 755 meter. Högsta höjden återfinns närmast väg 84.



Figur 3. Vegetationen domineras av fjällbjörkskog och enar, men öppen gräsmark förekommer ställvis. Vy mot söder. Foto AC2021-095-Z-0005.



Figur 4. Sedimentmark är dominerande jordart i utredningsområdet och förekommer i olika varianter såsom glaciala sediment (ljsgrönt fält), isälvssediment (grönt fält) och älvsediment (rosa fält) (SGU 2022-05-29).



Figur 5. Tännån och skidspår i utredningsområdets sydvästligaste del. Vy mot västnordväst. Foto AC2021-095-Z-0001.

Det lösa jordtäcket i utredningsområdet utgörs av sedimentmark (SGU 2022-05-29). Både glaciala sediment, isälvssediment och älvsediment förekommer (figur 4). Vattendrag saknas i utredningsområdet. Närmaste vattendrag är som nämnts Tännån i sydväst (figur 5).

Utredningsområdet används för rekreation. Ett skidspår löper utmed Tännåns strand (figur 5).

## *Tidigare antikvarisk verksamhet*

RAÄ:s fornminnesinventering (1938–2002) har inventerat Jämtlands läns fornminnen i olika omgångar (Jensen 1997:100 ff.). Förstagångsinventering startade i mitten av 1960-talet. Revideringsinventering i länet påbörjades år 1991.

Tännäs socken har liksom andra delar av fjällområdet huvudsakligen undgått revideringsinventering. RAÄ:s fornminnesinventering omfattade endast ekonomiskt kartlagt område, varför stora fjällområden utan ekonomisk karta inte kom att fornminnesinventeras alls. Utredningsområdet ligger emellertid inom ett område som inventerades år 1975. Tyvärr skedde inventeringen översiktligt. Målet var att presentera viktigare fornlämningar på topografisk karta. I det nu aktuella utredningsområdet registrerades inga lämningar.

Slutligen kan nämnas att Skogsstyrelsens arbetsmarknadsprojekt Skog och historia, där långtidsarbetslösa sysselsattes med registrering av kulturminnen i skogsmark, har varit verksamt i Tännäs socken. Inga lämningar har registrerats i utredningsområdet (SH 2022-05-29).

Den enda tidigare registrerade lämningen i utredningsområdet är resultat av en besiktning gjord år 2012, av läns museet Jamtli. Besiktningen föranleddes av utvecklingsplaner i närområdet, och följde på en arkeologisk utredning genomförd av länsstyrelsen (dnr 431-6060-2012) och rapporterad samma år (Oskarsson 2012).

Uppdragsarkeologi eller annan arkeologi än ovannämnda registrering är inte genomförd inom utredningsområdet, men antikvariska åtgärder har genomförts på grannfastigheterna Funäsdalen 12:38 och 12:39. Schaktning i fornlämningsområdet till fångstgropssystemet L1976:4818 (tidigare RAÄ-nr Funäsdalen 110:1) inom fastigheten Funäsdalen 12:39, inför en anslutning till VA-ledningsnätet genomfördes år 1995 och schaktningsövervakades av läns museet (Bengtsson 1995). Med anledning av en planerad ny tillfartsväg till ett fritidshus gjorde länsstyrelsen år 2012 en arkeologisk utredning inom berört område inom fastigheten Funäsdalen 12:38 (Oskarsson 2012). Den antikvariska motiveringen var samma som år 1995, närhet till fångstgropssystemet L1976:4818 (tidigare RAÄ-nr Funäsdalen 110:1).

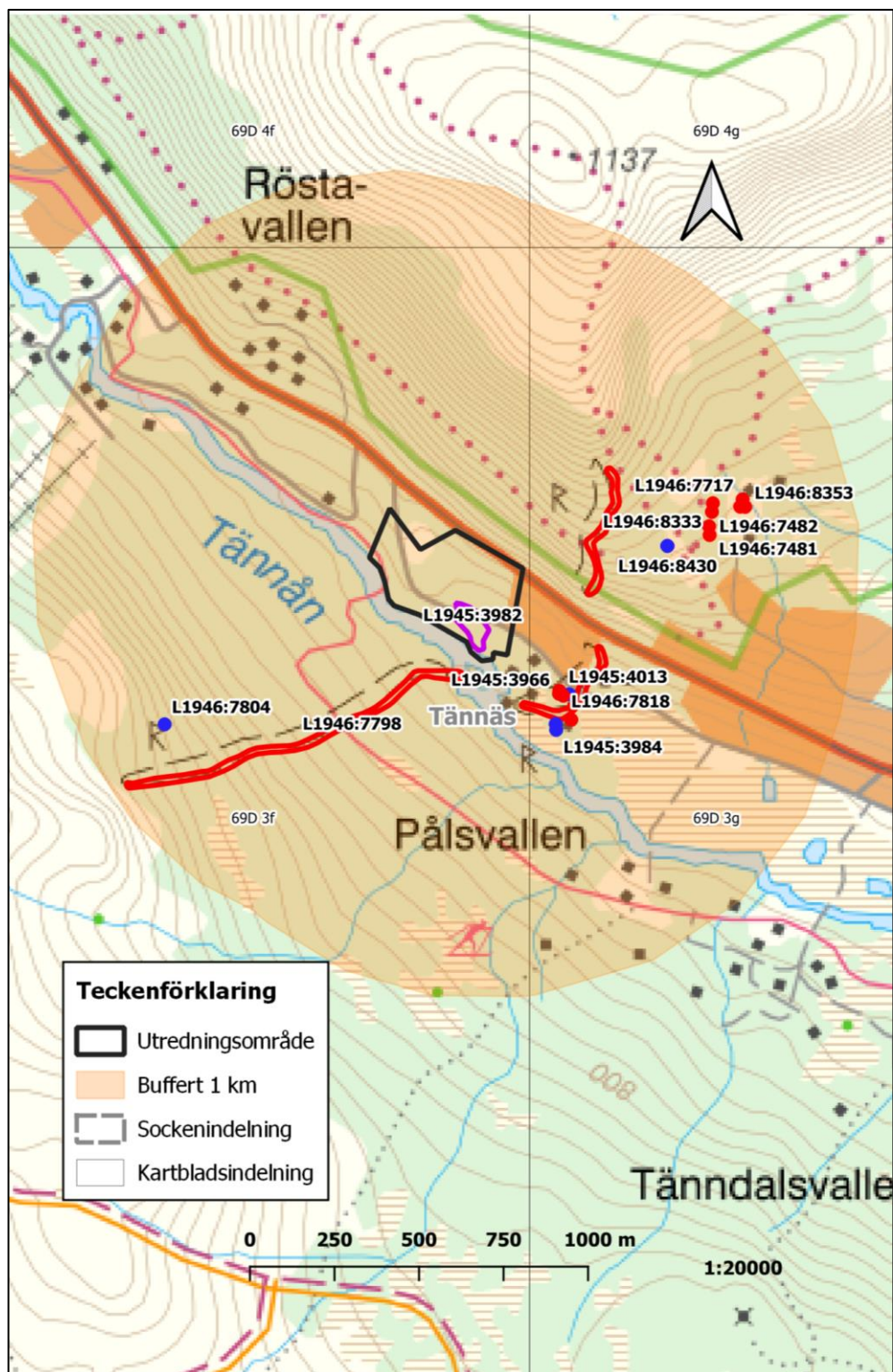
## Fornlämningsmiljö

I utredningsområdet finns som framkommit en fäbodlämning (L1945:3982) som registrerades vid läns museets besiktning av närbelägna lämningar på grannfastigheten, Funäsdalen 12:38.

Därutöver finns, inom en kilometer från utredningsområdets avgränsning, ytterligare 21 registrerade lämningar i RAÄ:s kulturmiljöregister. Lämningsarna är fördelade på sex olika lämningstyper, Brott/täkt (1), Fornlämningsliknande lämning (3), Fångstgrop (1), Fångstgropssystem (3), Hög (gravhög) (10) och Stridsvärn (3) (RAÄ:s kulturmiljöregister 2022-05-29).

Tabell 1. Registrerade kulturhistoriska lämningar i utredningsområdet och inom en kilometer från utredningsområdet (RAÄ:s kulturmiljöregister 2022-05-29). Jfr figur 6.

RAÄ Lämningssnr	RAÄ-nummer	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
L1945:3966	Tännäs 889	Hög	Fornlämning
L1945:3982	Tännäs 890	Fäbod	Möjlig fornlämning
L1945:3983	Tännäs 891	Stridsvärn	Övrig kulturhistorisk lämning
L1945:3984	Tännäs 892	Stridsvärn	Övrig kulturhistorisk lämning
L1945:3986	Tännäs 893	Hög	Fornlämning
L1945:4013	Tännäs 886	Hög	Fornlämning
L1945:4014	Tännäs 887	Fångstgrop	Fornlämning
L1945:4015	Tännäs 888	Stridsvärn	Övrig kulturhistorisk lämning
L1946:7481	Tännäs 237:4	Hög	Fornlämning
L1946:7482	Tännäs 237:3	Hög	Fornlämning
L1946:7675	Tännäs 236:2	Fornlämningsliknande lämning	Övrig kulturhistorisk lämning
L1946:7717	Tännäs 235:2	Hög	Fornlämning
L1946:7798	Tännäs 111:1	Fångstgropssystem	Fornlämning
L1946:7802	Tännäs 235:1	Hög	Fornlämning
L1946:7803	Tännäs 236:1	Fornlämningsliknande lämning	Övrig kulturhistorisk lämning
L1946:7804	Tännäs 108:1	Brott/täkt	Övrig kulturhistorisk lämning
L1946:7818	Tännäs 110:1	Fångstgropssystem	Fornlämning
L1946:8110	Tännäs 237:1	Hög	Fornlämning
L1946:8333	Tännäs 109:1	Fångstgropssystem	Fornlämning
L1946:8353	Tännäs 235:3	Hög	Fornlämning
L1946:8430	Tännäs 236:3	Fornlämningsliknande lämning	Övrig kulturhistorisk lämning
L1946:8627	Tännäs 237:2	Hög	Fornlämning



Figur 6. Registrerade lämningar i utredningsområdets närhet före 2022 års utredning (RAÄ:s kulturmiljöregister 2022-05-29). Röd markering visar kulturhistorisk lämning med fornlämningskydd. Blå och grå markering visar kulturhistorisk lämning utan fornlämningskydd. Jfr tabell 1. Notera att samtliga lämningar enligt tabell 1 inte är numrerade på kartan. Se RAÄ:s Forsök för fullständiga uppgifter. Skala 1:20 000.

# Utredningens genomförande

Denna utredning är huvudsakligen genomförd med metodik för arkeologisk inventering utvecklad vid RAÄ:s fornminnesinventering (1938–2002). Ny teknik och källmaterial som inte var tillgängliga under den perioden har lagts till. Förberedande byråinventering har genomförts i syfte att lokalisera indikationer på möjliga lämningar. Fältinventering har genomförts systematiskt, men med högre täckningsgrad än vad som var möjligt vid fornminnesinventering för ekonomiska kartan.

## Byråinventering

Förberedelser och materialinsamling inför fältarbetet har omfattat genomgång av vanliga antikvariska källmaterial såsom bland annat

- RAÄ:s kulturmiljöregister och söktjänst Arkivsök,
- äldre belägg och uppteckningar av ortnamn i Institutets för språk och folkminnen databas (ISOF) och bearbetningar i Svenskt ortnamnslexikon (2003),
- arkeologiska fynd och fyndsamlingar i Statens historiska museums fynddatabas (SHM) och Digitalt museum,
- arkivmaterial i Riksarkivets Digitala forskarsal samt Nationell arkivdatabas,
- allmänna kartor, tryckta historiska kartor samt lantmäteriakter med kartor i Lantmäteriets olika arkiv (LMA, LSA och RAK),
- Lantmäteriets terrängkuggningskarta samt GSD-terrängkartans vektor-data,
- satellitbilder, flygfoton och ortofoton samt historiska ortofoton via webb och hos Lantmäteriet och i RAÄ:s kulturmiljöregister,
- SGU:s jordarts- och berggrundskartor samt övriga geodata,
- Skogsstyrelsens Skog och historia-material (SH),
- antikvarisk och lokalhistorisk litteratur och rapporter.

## Fältinventering

Fältinventering genomfördes 2022-05-30, systematiskt av hela utredningsområdet. Okulär besiktning kombinerades med användning av jordsond. Täckningsgraden (fältinventerad area per 8 timmar) var 22 hektar.

Alla i regionen relevanta lämningstyper har eftersökts (RAÄ:s Lämnings-typlista 2021). Fornlämning med synlig begränsning har i fält eftersökts

okulärt, och fornlämning utan synlig begränsning har byråmässigt eftersökts genom landskapsanalys av geodata och fornlämningsinformation. I fält har fornlämning utan synlig begränsning eftersökts i markskador såsom exempelvis vägsränningar och rotvältor.

## Dokumentation och dokumentationsmaterial

Ett nyfynd har registrerats under denna utredning. Dokumentation har skett via RAÄ:s applikation för registrering i fält, Fältreg. Kartinprickning har gjorts enligt RAÄ:s anvisningar (Olsson 2008a). Det betyder i det aktuella fallet att en lämning vars utbredning understiger 20 meters diameter redovisas med mittpunkt i stället för med skalenlig utbredning i plan. Noggrannheten uppskattas till  $\pm 7$  meter.

Skriftlig beskrivning har upprättats enligt RAÄ:s anvisningar (Olsson 2008a och 2008b). Lämningarna i utredningsområdet är redovisade i en objekttabell i bilaga 3.

Några områdesöversikter och båda kulturhistoriska lämningarna har fotograferats (bilaga 2 och 4). Fotografier förvaras vid Arkeologikum. GIS-data är tillgängliga via RAÄ:s kulturmiljöregister och hemsida.

## Antikvariska bedömningar

Antikvarisk bedömning i föreliggande rapport följer antikvarisk praxis enligt RAÄ:s lämningstyp lista och myndighetens resonemang kring fornlämningsrekvisitens i kulturmiljölagen inbördes relationer (RAÄ Vägledning 2016 [2014], RAÄ Ett förändrat fornlämningsbegrepp 2018, RAÄ Lämningstyp lista 2021, KRFS 2020:1).



# Resultat

## Lämningstyper

Under denna utredning framkom en lämning utöver den tidigare kända fäbodlämningen. Efter denna utredning finns i utredningsområdet två registrerade kulturminnen, varav nyfyndet utgörs av en kalkkälla.

## Antikvarisk bedömning

Det är numera länsstyrelserna som fastställer slutgiltig antikvarisk bedömning avseende lämningar som registreras i RAÄ:s kulturmiljöregister. Det sker i normalfallet helt byråmässigt, utan besiktning i fält. Här motiveras de tilldelade antikvariska bedömningarna på följande sätt.

**Fäbod L1945:3982.** Fäbodväsendet var ett sätt att förse kreaturen med sommarbete och samtidigt ackumulera livsmedel inför vintern för bönderna. Med laga skifte kom gårdarna att erhålla betesmarker närmare gårdstomten, varför fäbodväsendet efterhand huvudsakligen dött ut. Ännu vid 1900-talets mitt var fäboddrift vanligt förekommande, och än i dag finns enstaka exempel på levande fäbodar som nyttjas på traditionellt sätt, med skogsbeta och mejerihantering.

En fäbodlämning är en lämning efter utmarksbebyggelse till gård eller by avsedd för säsongsvist utnyttjande av sommarbete och ibland även för odling (RAÄ Lämningstyp lista 2021:24 f.). I huvudsak får fäbodväsendet anses avsonnat och fäbodlämningar omfattas av fornlämningskydd. Det gäller emellertid inte fäbodar som tillkommit efter år 1849 (jfr 2 kap. 1-1a § kulturmiljölagen).

Fäbodlämningen L1945:3982 (figur 7–8) omfattar ett litet antal husgrunder, kännedom om dess existens bland Ortsbor (Hansson 2021-12-07) och ett omnämnande i beskrivningen till laga skiftet.

Den äldsta kartan över utredningsområdet förefaller vara avvittringskartan från år 1855. Ingen fäbod finns nu på denna plats. Vid generalstabskartans utgivning år 1909 redovisas ingen fäbod på den aktuella platsen. Möjligen beror det på en kartografisk generalisering. På södra sidan Tännån redovisas en byggnad, men det är oklart om den kan kopplas till fäbodlämningen i fråga. Andra fäbodar i närområdet är utsatta med förkortningen *Fäb.* på generalstabskartan. Nästa karta är upprättad vid laga skifte år 1915. Fortfarande finns ingen fäbod kartlagd, men i beskrivningen till skiftet omnämns *Fäbodskiftet*, vilket kan knytas till aktuell plats. Benämningen *Fäbodskiftet* är, vid sidan av husgrunderna som dock är av allmänna typer med lång användningstid, det starkaste belägget för en fäbod på angiven plats, och är i så fall inte tillkommen före år 1850, vilket är ett krav för fornlämningskydd



Figur 7. L1945:3982 Källargrund inom fäbodlämning. Vy mot söder. Foto AC2021-095-Z-0011.



Figur 8. L1945:3982 Fäbodlämning. Fäbodvallen är skadad av ledningsdragning och vägbreddning av Gamla vägen, som iordningstälts för trafik med motorfordon. Husgrunderna är belägna i fjällbjörkskogen till höger. Vy mot sydost. Foto AC2021-095-Z-0015.

**Brunn/kalkälla L2022:3162.** En kalkälla är i grunden en naturbildning och kan räknas som kulturminne endast där den antingen modifierats för att underlätta nyttjande (Brunn/kalkälla) eller åtföljs av namn, traditionsuppgifter och bruk som offerkälla, hälsokälla eller dylikt (Källa med tradition).

Naturliga kalkällor har ibland fördjupats, rensats eller förstärkts vid kanten. Lämningsstypen Brunn/kalkälla i RAÅ:s kulturmiljöregister avser främst sådana som nyttjats vid viste, boplats eller bebyggelse (RAÅ Lämningsstylista 2021:15 f.). Kalkällan L2022:3162 är ett exempel på ett naturligt källsprång vars närområde grävts ur och fördjupats för att underlätta nyttjande (figur 9). Rensning och fördjupning av kalkällan har skett så, att en dumphög lagts upp på ena kanten. Det för inte tankarna till samiskt bruk av kalkällor, som i den inhemska världsåskådningen var platsen för viktiga skyddsandar och i kosmologin sågs som övergångar till underjorden, platsen för döda anfäder och olika makter. Kalkällor skulle därför av samerna i äldre tid hållas i gott skick och vårdas väl, vilket bland annat finns beskrivet i uppteckningar gjorda av Nordiska museet (Manker 1957).

Den aktuella kalkällan ger intryck av ett kortvarigt eller tillfälligt nyttjande. Troligen har den varit vattentäkt för fäboden L1945:3982, men den senaste rensningen, som resulterat i en dumphög på kanten, kan postdatera fäboddriften inom Fäbodskiftet. Morfologiskt pekar allt på användning i senare tid. Kalkällan som naturbildning betraktad kan vara mycket gammal, men dess tillkomsttid i egenskap av naturbildning är inte relevant med tanke på antikvarisk bedömning och skyddsvärde. Här bedöms bruket av den som samtidigt med fäbodlämningen eller senare, i vart fall under 1900-talet.



Figur 9. Kalkälla L2022:3162, med dumpmassor från rensning upplagda i bakkant. Vy mot söder. Foto AC2021-095-Z-0008.

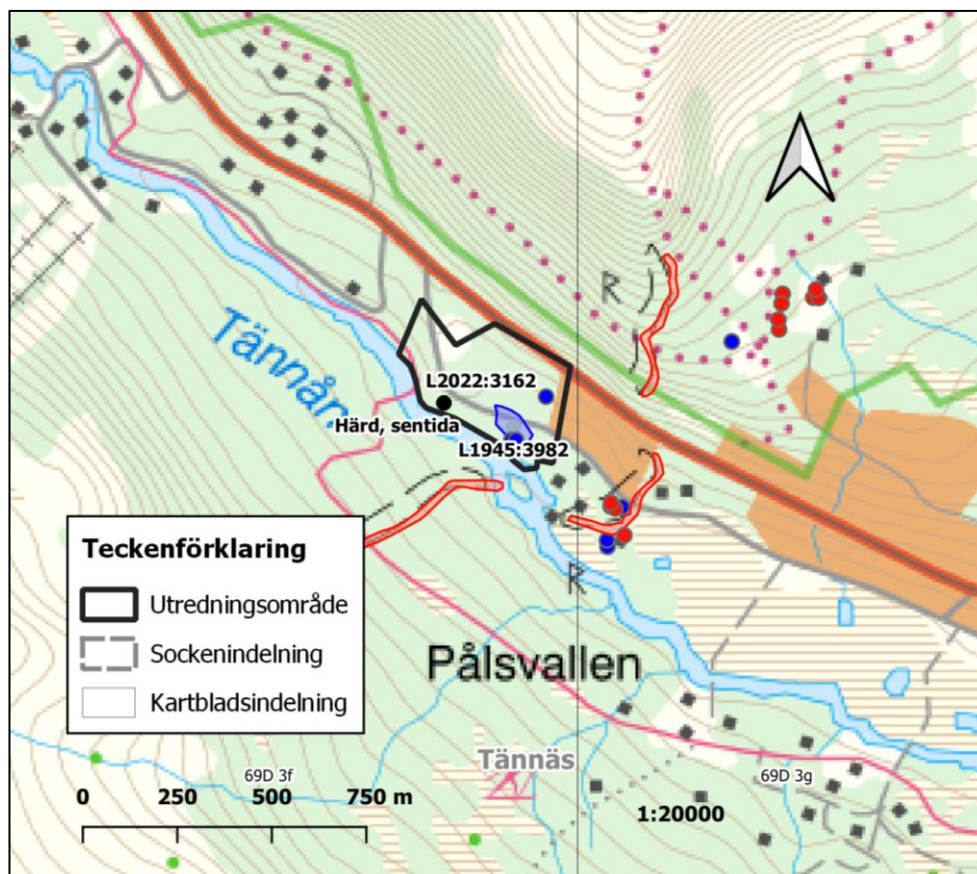
Det är länsstyrelsen som bestämmer vilken antikvarisk bedömning lämningarna ska tilldelas och tillkomsttid behöver som framkommit ovan inte vara styrkt. Den antikvariska bedömning lämningarna tilldelats vid registreringstillfället är i båda fallen Övrig kulturhistorisk lämning. Detta innebär att lämningarna omfattas av allmänna hänsynskrav, vilket kan uppgraderas till fornlämningsskydd av länsstyrelsen.

Tabell 2. Kulturhistoriska lämningar i utredningsområdet. Resultat av 2022 års utredning och motivering av antikvarisk bedömning. Jfr figur 10. Beskrivning i bilaga 3.

Lämningsnr	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning	Motivering av antikvarisk bedömning
L1945:3982	Fäbod	Övrig kulturhistorisk lämning	Okänd tillkomsttid. Första omnämnande i karthandlingar år 1915 (laga skifte). Lämningen antas på denna grund vara tillkommen efter år 1849. Antikvarisk bedömning motiveras med KRFS 2020:1, s.2: "Om det inte går att göra ett antagande om att en lämning har tillkommit före år 1850 bör lämningen inte bedömas som fornlämning."
L2022:3162	Brunn/kallkälla	Övrig kulturhistorisk lämning	Okänd tillkomsttid i egenskap av kulturminne. Naturbildningen kan härröra från före år 1850. Torde vara samtida med fäbodlämningen L1945:3982 eller senare. Lämningen antas på denna grund vara tillkommen efter år 1849. Antikvarisk bedömning motiveras med KRFS 2020:1, s.2: "Om det inte går att göra ett antagande om att en lämning har tillkommit före år 1850 bör lämningen inte bedömas som fornlämning."

**Övriga iakttagelser.** Utöver de registrerade lämningarna kan nämnas att en härd iaktogs nära Tännån (figur 10). Härden är oval och tämligen välbyggd, men trots att formen kunde peka på användning i äldre tid är härden helt sentida. Härdstenarna är löst liggande och saknar tillväxt av kartlavar och andra lavar, vilket betyder att härden inte funnits här under någon längre tid (figur 11).

Centralt i utredningsområdet iaktogs stenfria ytor som möjligen kan ha använts för odling. Provstick med jordsond visade ingen distinkt matjordsprofil. Bedömning försvåras av att vegetationen (fjällbjörkskog) kan ge upphov till markprofiler som liknar den på åkrar brukade kortvarigt i äldre tid. Inga åkerformer iaktogs emellertid, varför iakttagelsen inte lett till registrering av kulturhistorisk lämning. De, släta stenfria ytorna kan vara naturbildningar.



Figur 10. Resultat av 2022 års utredning inom Funäsdalen 12:18, del av. Registrerade övriga kulturhistoriska lämningar (blå markering) i utredningsområdet samt en sentida härd. Skala 1:20 000.



Figur 11. Sentida härd nära Tännån. Vy mot nordost. Foto AC2021-095-Z-0003.

## Åtgärdsförslag

Det är länsstyrelsen som avgör om det föreligger behov av skyddsåtgärder eller ytterligare antikvariska åtgärder med anledning av det planerade arbetsföretaget. Här lämnas förslag på en skyddsåtgärd.

### Allmänna hänsyn

Allmänna hänsyn innebär att ingrepp och skador på kulturhistoriska lämningar utan fornlämningskydd så vitt möjligt undviks eller minimeras. De allmänna hänsynskraven i 1 kap. kulturmiljölagen kan inte läggas till grund för beslut om uppdragsarkeologiska åtgärder såsom undersökning och dokumentation, på det sätt som de särskilda hänsynskraven i 2 kap. kulturmiljölagen kan.

Lämningarna i utredningsområdet är, enligt den antikvariska bedömning som gjorts under denna utredning, sådana *övriga kulturhistoriska lämningar* för vilka inget fornlämningskydd föreligger.

För dessa lämningar föreslås i fallet med kalkkällan L2022:3162 att ett mindre område undantas i den fortsatta planeringen så att kalkkällan kan kvarligga. För fäbodlämningen föreslås motsvarande smärre skyddsområde så att husgrunderna kan kvarligga utan risk för skador. Fäbodlämningen som helhet belastas redan av intrång i form av färdväg och ledningsdragning. Dessa har hittills, så vitt kunnat bedömas, endast berört vallen och inte några husgrunder.

Smärre skyddsområden kan vara fem till tio meter för kalkkällan och 10 till 25 meter kring husgrunderna. Därutöver kan snitsling eller annan utmärkning beaktas i syfte att underlätta hänsynstagande vid anläggningsarbeten.

### Särskilda hänsyn

Inga lämningar som omfattas av särskilda hänsynskrav finns i utredningsområdet, enligt den bedömning som gjorts här.

### Ytterligare antikvariska åtgärder

Länsstyrelsen avgör om ytterligare antikvariska åtgärder är motiverade med anledning av det planerade arbetsföretaget. Här föreslås på följande grund inga ytterligare åtgärder. De registrerade lämningarnas antagna tillkomsttid efter år 1849 utesluter fornlämningskydd. Allmänna hänsynskrav kan inte läggas till grund för dokumentation eller undersökningar. Inga fornlämningsindikationer har framkommit i markskador eller vid jordsondning. Det gynnsammaste terrängläget, på Tännåns strand, förefaller vara avbanat och iordningsställt, möjligen för timmeravlägg i ett äldre skede. I

övrigt är utredningsområdet för brant för att betraktas som gynnsamt för fornlämning. Kända fornlämningar i närområdet bedöms inte kunna ha en utbredning under jord som sträcker sig in i utredningsområdet. Inga kända fyndplatser för fornfynd finns i utredningsområdet eller dess närhet.

### Okänd fornlämning

Här erinras slutligen om bestämmelsen i 2 kap. 10 § kulturmiljölagen, att om en fornlämning som inte tidigare är känd påträffas under markarbeten ska arbetet omedelbart avbrytas till den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet ska omedelbart anmäla förhållandet till länsstyrelsen.





# Referenser

## Publikationer och rapporter

- Bengtsson, PG, 1995. *Rapport över förundersökning, schaktövervakning, vid dikesgrävning vid fångstgropssystem, fornl. 110, Funäsdalen 12:38, Tännäs sn, Härjedalens kn, Jämtlands län.* (Jämtlands läns museum.) Östersund.
- Jensen, Ronnie, 1997. *Fornminnesinventeringen – nuläge och kompletteringsbehov: en riksöversikt.* (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.
- KRFS 2020:1 Riksantikvarieämbetets allmänna råd om fornlämningar, (2020:1 Kulturrådets författningssamling.) Stockholm.
- Manker, Ernst, 1957. *Lapparnas heliga ställen: kultplatser och offerkult i belysning av Nordiska museets och landsantikvariernas fältundersökningar.* (Acta Laponica 13, Nordiska museet.) Stockholm.
- Olsson, Anna-Lena (red.), 2008a. *Handledning för inventering och dokumentation av forn- och kulturlämningar för FMIS. Del 1: Fälthandledning version 1.0.* (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.
- Olsson, Anna-Lena (red.), 2008b. *Handledning för inventering och dokumentation av forn- och kulturlämningar för FMIS. Del 2: Exempelsamling version 1.0.* (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.
- Oskarsson, Björn, 2012. *Rapport över utförd arkeologisk utredning på fastigheten Funäsdalen 12:39 invid fornlämning Tännäs 110:1.* (Länsstyrelsen Jämtlands län, dnr 431-6060-2012.) Östersund.
- RAÄ Lämningstyplista 2021 – *Lista med lämningstyper och rekommenderad antikvarisk bedömning, (version 5.0.), 2022.* (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.
- RAÄ Vägledning 2016 (2014) – *Vägledning från Riksantikvarieämbetet: fornlämningsbegreppet och fornlämningsförklaring för tillämpning av 2 kap. 1 och 1a §§ kulturmiljölagen.* (Riksantikvarieämbetet.) Stockholm.
- SOL 2003. *Svenskt ortnamnslexikon.* (Språk- och folkminnesinstitutet.) Uppsala.

## Allmänna kartor och specialkartor

- Berggrundskarta – se Publikationer ovan.
- Bing Aerial – WMS. 2022-05-29.
- Google Satellite – WMS. 2022-05-29.
- Mineralrättigheter – se Webbreferenser, nedan.
- Ortofoto. 1960. – Lantmäteriet. Gävle.
- Ortofoto – RAÄ:s KMR (Lantmäteriet. Gävle.)
- Terrängkartan. 2022. Vektor. Lantmäteriet. Gävle.
- Terrängskuggningskarta – RAÄ:s KMR (Lantmäteriet. Gävle.)

## Historiska kartor

### Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK)

#### Ekonomisk karta

Bladnamn Fjällnäs  
Årtal 1974  
Rak-id J141-17c8-9c-d76  
Årtal 1976

#### Generalstabskarta

Bladnamn Ljusnedal  
Rak-id J242-71-1  
Årtal 1909

### Lantmäterimyndigheternas arkiv (LMA)

Aktbeteckning 23-tän-84  
Län Jämtlands län  
Kommun Härjedalen  
Datum 1915-12-06  
Åtgärd Laga skifte

Aktbeteckning 23-tän-10  
Län Jämtlands län  
Kommun Härjedalen  
Datum 1855-12-12  
Åtgärd Avvittring

## Övriga uppgifter

Anders Hansson, 1:e antikvarie/chefsarkeolog, Jamtli, Box 709, 831 28 Östersund. E-postkommunikation. 2021-12-07.

## Webbreferenser

Arkivsök – RAÄ:s söktjänst, <https://app.raa.se/open/arkivsok/search>, 2022-05-29.

Digitalt museum – <https://digitaltmuseum.se/>, 2022-05-29.

FMR – RAÄ:s fornminnesregister. <https://www.raa.se/> 2022-05-29—  
2022-07-25.

ISOF – Institutets för språk och folkminnen ortnamnsdatabas. [www.isof.se](http://www.isof.se),  
2022-05-29.

- KML – Kulturmiljölagen (SFS 1988:950).  
[www.notisum.se/rnp/sls/lag/19880950.htm/](http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19880950.htm/) 2020-10-06.
- KMR – RAÄ:s kulturmiljöregister. <https://www.raa.se/> 2022-05-29—  
2022-07-25.
- LIBRIS – Kungliga bibliotekets nationella bibliotekssystem,  
[http://libris.kb.se,](http://libris.kb.se/) 2022-05-29.
- LMA – Lantmäteriets historiska karttjänst. Lantmäterimyndigheternas arkiv.  
[www.lantmateriet.se/](http://www.lantmateriet.se/) 2022-05-29.
- LSA – Lantmäteriets historiska karttjänst. Lantmäteristyrelsens arkiv.  
[www.lantmateriet.se/](http://www.lantmateriet.se/) 2022-05-29.
- Länsstyrelsen – [https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/privat/bygga-och-bo/kulturmiljoer.html,](https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/privat/bygga-och-bo/kulturmiljoer.html) 2022-05-29.
- Länsstyrelsernas geodatakatalog – [https://ext-geodatakatalog.lansstyrelsen.se/ GeodataKatalogen/](https://ext-geodatakatalog.lansstyrelsen.se/GeodataKatalogen/) 2022-05-29.
- Nationell arkivdatabas – [https://sok.riksarkivet.se/nad,](https://sok.riksarkivet.se/nad) 2022-05-29.
- Ortnamnsregistret – se ISOF.
- RAK – Lantmäteriets historiska karttjänst. Rikets allmänna kartverks arkiv.  
[www.lantmateriet.se/](http://www.lantmateriet.se/) 2022-05-29.
- RAÄ:s KMR – Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister.  
[https://app.raa.se/open/fornsok/,](https://app.raa.se/open/fornsok/) 2022-05-29.
- SGU – Sveriges geologiska undersöknings karttjänst. [www.sgu.se/](http://www.sgu.se/) 2022-05-29.
- SH – Skog och historia. Skogsstyrelsens karttjänst Skogens källa.  
<http://193.183.24.13/Geowebshare/default.asp/> 2022-05-29.
- SHM – Statens historiska museums översiktsdatabas. [www.historiska.se,](http://www.historiska.se/)  
2022-05-29.
- Vitalis – Vitterhetsakademiens bibliotekssystem, [http://vitalis.raa.se/F,](http://vitalis.raa.se/F)  
2022-05-29.



# *Bilaga 1. Administrativa och tekniska uppgifter*

## Uppdrag

Arkeologisk utredning steg 1, Funäsdalen 12:18, Härjedalens kommun, Jämtlands län

## Diarie- och projektnummer

Arkeologcentrums P-nr: P2021-095-Z

Arkeologcentrums rapportnr: ACR2226

Uppdragsnr i RAÄ:s kulturmiljöregister: 202200346

## Beställare

Arctan AB Infrakonsulter, Opevägen 78, 831 92 Östersund

## Utförare

Arkeologcentrum i Skandinavien AB, Stenkumla Martille 904, 621 95 Visby

Projektpersonal: Britta Wennstedt Edvinger, Kjell Edvinger

## Projektid och täckningsgrad

Fältarbete: 2022-05-30, 1 dv

Täckningsgrad: 22 hektar

## Belägenhet

Län: Jämtland

Landskap: Härjedalen

Kommun: Härjedalen

Socken: Tännäs

Fastighet: Funäsdalen 12:18

Kartblad: 69D 3 g NO

## Utredningsområde

Area: 11 hektar

Undantagna ytor: sandtag

Höjd över havet: 720–755 meter

SV-koordinat: N 6938765 E 359525

## Kartreferens

SWEREF 99 TM, RH 2000

## Kartering

Programvara: QGIS 3.10.3

### Fynd

Inga fynd har tillvaratagits.

### Arkivmaterial

Inget arkivmaterial har producerats. Alla GIS-data är tillgängliga via RAÄ:s kulturmiljöregister.

### Fotografier

Digitala fotografier (bilaga 2 och bilaga 4) är samtliga återgivna som påsiktsbilder i denna rapport och förvaras vid Arkeologikum.

## Bilaga 2. Fotolista

ID	Bild-nr	Motiv	Riktn mot	Fotograf	Datum
AC2021-095-Z	0001	Tännåns strand i utredningsområdets centrala del	VNV	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0002	Plan yta vid Tännån	VNV	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0003	Härd, sentida, på plan yta vid Tännån. Belägenhet: N6938954 E359646.	NÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0004	Äldre vägsträckning nära Tännån	NV	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0005	Vegetation i utredningsområdet, övervägande enar och fjällbjörkar	S	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0006	Utredningsområdets centrala del, staggbeväxt	Ö	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0007	Vägbank Rörosvägen, väg 84, vid utredningsområdets NÖ avgränsning	NNV	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0008	Kallkälla L2022:3162	S	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0009	Sedimentmark i SV-sluttning	NNV	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0010	Sedimentmark i SV-sluttning	SV	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0011	L1945:3982 Källargrund inom fäbodlämning	S	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0012	L1945:3982 Uthusgrund inom fäbodlämning	N	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0013	L1945:3982 Husgrund inom fäbodlämning	Ö	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0014	L1945:3982 Husgrund inom fäbodlämning, eldstad, del av?	NNV	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30
AC2021-095-Z	0015	L1945:3982, Fäbodlämning, del av, skadad av ledning och väg	SÖ	Britta Wennstedt Edvinger	2022-05-30





## Bilaga 3. Objekttabell

Lämnings-nummer	Lämnings-typ	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
L1945:3982	Fäbod	<p><b>Beskrivning av lämning</b>            Bebyggelselämningar efter fäbod, 160x60 m st (NV-SÖ), bestående av minst en husgrund, en källargrund och en uthusgrund. Husgrunden är rektangulär, 7x6 m (NV-SÖ) och 0,1-0,2 m h. I mitten är en eldstad, rest av, rektangulär, 1,2x0,8 m (NV-SÖ) och 0,1 m h, av flata stenar varav en på SV långsida är 0,95 m l. Källargrunden, belägen 6 m V om husgrunden, är rektangulär, 5x4 m (NÖ-SV) och 0,2 m h. I mitten är en grop, oval, 3x2 m (NÖ-SV) och 1 m dj. Ingång i NÖ. Uthusgrunden, belägen 18 m S om husgrunden, är rektangulär, 5x4 m (VNV-ÖSÖ) och 0,1-0,2 m h. Delvis otydlig, i VNV respektive ÖSÖ avgränsad av jordvallar, 0,6-1 m br.</p> <p><b>Antikvarisk bedömning och lämningens status</b>            Antikvarisk bedömning            Övrig kulturhistorisk lämning            Antikvarisk kommentar            Äldre belägg saknas. Fastigheten omnämns som Fäbodskiftet vid laga skifte år 1915. Inga kartbelägg för fäbod föreligger men lämningarna är konventionella för lämningstypen. Ytterligare en husgrund kan föreligga inom fäbodvallens S del, då registreringstillfällets år 2012 tre grunder delvis inte överensstämmer med dem noterade vid 2022 års besiktningstillfälle.            Grad av skada            Grov skada            Skadebeskrivning:            I N delen är en större yta omedelbart S om och parallellt med Gamla vägen avbanad vid förläggning av VA-ledningar. Ett pumphus är uppfört omedelbart utanför och V om fäbodvallen.            Undersökningsstatus            Ej undersökt</p> <p><b>Läge och utbredning</b>            Centrumkoordinater (SWEREF 99 TM N,E)            N 6938871.4706500005 , E 359825.56745            Mätmetod            GPS , medelfel: 7.0 meter            Registreringsunderlag            Digitalt ortofoto . Noggrannhet på underlag: Upplösning 0.5 m            Kommentar till inmätning            Höjd över havet            Min: 720 m, Max: 730 m</p> <p><b>Övrig lämningsinformation</b>            Datum för senaste fältbesök            2022-05-30            Terräng kring lämning</p>	Övrig kulturhistorisk lämning

		<p>Plan sedimentmark nedanför kraftigt SV-sluttning. Skogsmark (fjällbjörkskog med riklig förekomst av enbuskar).</p> <p>Vegetation på lämning</p> <p>Beväxt med tät, likåldrig fjällbjörkskog utanför skadat område vid Gamla vägen.</p> <p>Referenser</p> <p>Kartmaterial</p> <p>Kartarkiv: Lantmäterimyndigheternas arkiv</p> <p>Karttyp: Laga skifte</p> <p>Kartakt: 23-tän-84 (1915)</p>	
L2022:3162 Brunn/kallkälla	L2022:3162 Brunn/kallkälla	<p><b>Beskrivning av lämning</b></p> <p>Kallkälla, urgrävd, oval, 3x1,5 m (VNV-ÖSÖ) och 0,4 m dj till botten. Svagt tryck, utflöde mot SV. Dumphög upplagd i S, närmast oval, 2x1,5 m (Ö-V) och 0,3 m h.</p> <p><b>Antikvarisk bedömning och lämningens status</b></p> <p>Antikvarisk bedömning</p> <p>Övrig kulturhistorisk lämning</p> <p>Antikvarisk kommentar</p> <p>Övermossad men ger på grund av dumphögen ett tämligen sentida intryck. Ej konstruerad med omsorg. Troligt samband med närbelägen fäbod, L1945:3982.</p> <p>Grad av skada</p> <p>Ej skadad</p> <p>Undersökningsstatus</p> <p>Ej undersökt</p> <p><b>Läge och utbredning</b></p> <p>Centrumkoordinater (SWEREF 99 TM N,E)</p> <p>N 6938971.947 , E 359916.618</p> <p>Mätmetod</p> <p>GPS , medelfel: 7.0 meter</p> <p>Registreringsunderlag</p> <p>Laserdata . Noggrannhet på underlag: Punkttäthet 0,5-1 punkt/m<sup>2</sup></p> <p>Höjd över havet</p> <p>Min: 725 m, Max: 730 m</p> <p><b>Övrig lämningsinformation</b></p> <p>Datum för senaste fältbesök</p> <p>2022-05-30</p> <p>Terräng kring lämning</p> <p>Avsats i S-sluttande sedimentmark. Skogsmark (fjällbjörkskog med enar och inslag av enstaka barrträd).</p> <p>Vegetation på lämning</p> <p>Närområdet övermossat, delvis med kalkällmossa.</p>	Övrig kulturhistorisk lämning

## *Bilaga 4. Fotografier*

AC2021-095-Z-0001



AC2021-095-Z-0004



AC2021-095-Z-0002



AC2021-095-Z-0005



AC2021-095-Z-0003



AC2021-095-Z-0006





AC2021-095-Z-0007



AC2021-095-Z-0010



AC2021-095-Z-0008



AC2021-095-Z-0011



AC2021-095-Z-0009



AC2021-095-Z-0012





AC2021-095-Z-0013



AC2021-095-Z-0014



AC2021-095-Z-0015





[www.arkeologikum.se](http://www.arkeologikum.se)

AC-RAPPORT 2226